

Latvju tautas dejas

4. burtnīca

Savākuši
Johanna Rinks un Jānis Ošs

Mūziku kārtojis
Eduards Grīnvalds

0310024895

~~77-14990~~

N M-3
105

462018

Publ
N

Latvju tautas dejas

4. burtnica

Mūsu tautas deju tapšana, raksturs
un elementi

5745

~~1911.22.~~

Johanna Rinks un Jānis Ošs

Mūziku kārtojis

Eduards Grīnvalds

~~Rīgas Leona Paegles
1. vidusskolas biblioteka~~

1936. g.

~~79~~
4

J. Oša izdevums

~~944~~

Krājumā A/S. Valters un Rapa grāmatnīcā

L-4
B-1
N-3

Viņa Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

77-14.990

Latvju tautas dejas

4. daļa

Mūsu tautas deju tāsāna raksturs

un elementi

1972

24/12

Johans Rīks un Jānis Ozols

Mūsdienu tautas dejas

Ediārs Čirviņš

Rīgas 1. vidusskolas bibliotēka

1972

1. daļa izdevums

Tautas dejas — dainu un tautmelodiju trešā māsa.

4. burtnīcā šādas nodaļas:

1. Tautas dejas — dainu un tautmelodiju trešā māsa.
2. Tautas deju tapšana.
3. Ko stāsta dainas par mūsu tautas dejām.
4. Mūsu tautas deju pūra saturs.
5. Mūsu tautas deju raksturs un elementi.
6. Tautas dejas jādejo tādas, kādas tās ir.

Pielikumā:

31. Jūrmalnieks.
32. Skalu dejas.
33. Vāķēšanas rotaļa.

zungi, kuri pēdējos gadu desmitos ienesa tik daudz jauna mūsu tautas un valsts dzīvē. Bet tas ir tikai izskaidrojums, ne attaisnojums — attaisnojuma nav.

Jāatzīstas, ka pret savām tautas dejām esam bijuši netaisni. Salīdzinot ar dainām un skanīgajām dziesmām, mūsu tautas dejas ir palikušas pelnrušķītes lomā — neievērotas, nekoptas, nerādītas. Un ne tāpēc, ka tās būtu mazvērtīgas, bez satura, bez daiļuma, bez latviskām īpatnībām — nē, tas noticis mūsu pašu nevērības dēļ. Ir gadījies tā, ka tautas tradīciju cienītāji un vācēji vispirms ir ķērušies pie dainām un tautmelodijām. Dainas ir piepildījušas biezu sējumu. Tautmelodijas skan sētās un ārēs, skolās un mākslas iestādēs; mūsu komponisti tās ievījuši savos tēlojumos kā zeltītus pavedienus. Bet ar mūsu tautas deju krāšanu līdz pat pēdējam laikam nav visai sekmējies. Tas varbūt tāpēc, ka šis darbs sarežģītāks, nekā vecmāmuļas noskaitīto dainu vai nodziedāto dziesmiņu motīvu uzkrāšana. Pie deju uzrakstīšanas jāpiegriež vērība ne tikai melodijai (reizēm ar, reizēm bez vārdiem), bet arī izpildījumam — choreografijai. Pēdējais apstāklis, kas dejā ir pats galvenais, tautas gara mantu, tautas mākslas un tradīciju vācējiem ir sagādājis daudz grūtību. Sniegt izsmelošu, lasītājam pilnīgi saprotamu dejas aprakstu nav nekad tik viegli. Jo vairāk tāpēc, ka vienas otras dejas izpildījums ir diezgan sarežģīts. Vai katrā dejā mēdz būt vairāki gājieni, katrā gājienā 2 vai vairākas daļas,

katrā daļā savas dejas figūras, savi soļi. Bez tam, lai apraksts būtu skaidrs un nepārprotams, vajadzīgi arī paskaidrojoši zīmējumi un dejojāju pozu fotoattēli. Grūtības rada arī choreografijas terminoloģija. Katram solim, katrai kustībai jānodod savs nosaukums. Ar to tad arī izskaidrojama tā parādība, ka Jurjānu Andreja sakopotos «Latvju tautas mūzikas materiālos» gan atrodami deju motīvi, bet trūkst kaut cik saprotamu choreografisku aprakstu. Materiālu iesūtītāji ir apmierinājušies ar visai īsām un bieži vien neskaidrām piezīmēm, bet daudzos gadījumos sniegta mūzika bez kaut kādiem paskaidrojumiem. Tomēr paldies iesūtītājiem par to pašu! Jo, kā jau iepriekš minēju, sīkus un nepārprotamus sarežģīto deju aprakstus no ikdienišķiem tautas tradīciju iesūtītājiem grūti sagaidīt. Un arī īsas piezīmes vienā otrā gadījumā var būt ļoti noderīgas.

Neapšaubāmi, daudzas mūsu tautas dejas ir galīgi piemirstas, gājušas zudumā. Bet būtu maldīgi apgalvot, ka pāripalīkums pārāk niecīgs, lai par to interesētos. Nē, vēl ir uzglabājies prāvs skaits tautas deju! Vēl varam daudz ko saglabāt no vērtīgā senču mantojuma. Pētot mūsu tautas tradīcijas, vienā otrā novadā vēl varam atrast košus tautas deju ziedus. Tas jo sevišķi sakāms par tiem mūsu dzimtas zemes stūrīšiem, kas gadu simteņu ritumā ciešāk turējušies pie senām tradīcijām un pratuši uzglabāt neskārtas savas īpatnības, senču paražas un tikumus, savu tautisko seju.

Tautas deju tapšana.

Iekams ķeramies pie mūsu tautas deju pūra satura uzskaitīšanas, vērtēšanas un vērtēšanas, atskatīsimies pagātnē — pāri gadu simteņiem. Un arī tas būs par maz, lai saskatītu dejas pirmsākumus. Tie meklējami sirmā sirmā senatnē.

Par dejas attīstīšanās gaitu, ilgo mūžu un uzplaukumu liecina vēstures lapas pušes, kas mums liek atcerēties seno kultūras tautu — babiloniešu, asīriešu, ēģiptiešu, sengrieķu un romiešu dejas. Babiloniešu un asīriešu tautas svētkos un reliģiskās ceremonijās dejām arvien ierādīta izcila vieta. To apliecina šo tautu rakstu zīmes un uzglabājušies zīmējumi. Seno ēģiptiešu tempļa dejas, bez kuŗām nebija domājama neviena svinīga procesija, neviens dievkalpojums, uzrāda jau ļoti augstus tehniskus sasniegumus. Gadu tūkstošu ritumā ēģiptiešu priesteri un dejojājas bija radījuši un izveidojuši īpašas bērū un tempļa dejas. Par tām raksta un tās apbrīno grieķu un romiešu vēsturnieki. Un šo deju ietekme vēl tagad vērojama pie austrumnieku tautām — viņu deju ritmos, melodijās, īpatnējās ķermeņa kustībās.

Par sengrieķu dejām ronamas vēl no teiktākas ziņas un tās liecina, ka pie šīs tautas dejas sasniegusi ievērojamu māksliniecisku gatavību. Tāpat dejas bijušas cieņā pie jūdiem, kartagiešiem, romiešiem.

Arī kristīgā ticība pirmajos gadu simteņos, sekodama grieķu, ēģiptiešu un romiešu paraugam, savus reliģiskos ceremoniālus kuplinājusi ar dejām. Tikai vēlāk, uz dažu bīskapu ierosinājumu, dejas no kristīgās ticības dievkalpojumiem izmestas. Tomēr baznīcas tēviem ar šo «velnišķo paražu» vajadzējis izcīnīt sīvas cīņas.

Tā tad, dejas mūžs ļoti ilgs — gandrīz tik pat ilgs, kā pašas cilvēces mūžs.

Deja — viena no pirmajām mākslām, un tai liela kultūrvēsturiska nozīme, jo tā ir mākslas pirmveids, pie kuŗa saistās citas mākslas — mūzika visdažādākos veidos, drāmas elementi, vārda māksla, ornamentī. Šis secinājums nav dejas mākslas entūziasu izdoma, bet vispār pie-

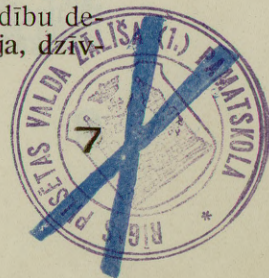
ņemts atzinums, par kuŗa patiesīgumu nav ko šaubīties.

Vērojot pirmatnējo tautu dzīvi un tradīcijas, mēs redzam, ka dejas tur augstā cieņā un tām ierādīta ļoti redzama vieta.

Pirmkārt, dejas ir neatņemama sastāvdaļa šo tautu reliģiskajos ceremoniālos. Tā tas ir pie Afrikas nēģeru ciltīm, tā pie Austrālijas iedzīmtiem, tā pie Vidus- un Dienvidamerikas nekristītiem indiāņiem, tā pie melaneziešiem, polineziešiem un daudzām Āzijas kontinenta tautām. Deja ir tas ceļš, pa kuŗu pirmatnējais cilvēks mēģina tuvoties dievībai, censdamies izpatikt augstākai varai. Dejas izpildītājs — burvis, šamans, priesteris. Dažreiz dejā piedalās arī lielāks skaits izraudzītu dejojāju. Parasti gan tikai viena dzimuma priekšstāvji, visbiežāk vīrieši. Dažu Indijas tautu reliģisko ceremoniālu dejās, turpretī, piedalās tikai sievietes; priesteri apmierinās ar šo deju vadību.

Otrkārt, dejām pirmatnējais cilvēks piešķir maģisku spēku. Posdamies kaujai, viņš dejo kuŗa dejas — vicina šķēpu, stopu, sit kuŗa bungas, izkļiedz kaujas saucienus. Dodamies medībās vai ķerdamies pie kāda cita pasākuma, viņš dejo kādu citu piemērotu deju. Pirmatnējais cilvēks domā, ka viņa paša personīgās spējas — spēks, veiklība, izturība, drosme un atjautība — varbūt, nebūs pietiekošas, lai uzvarētu ienaidnieku vai gūtu bagātīgu medījumu. Tāpēc ar dejas palīdzību jāsauc talkā maģiski spēki. Kad tas izdarīts, pirmatnējais kuŗotājs jūtas drošāks, pārliecinātāks par uzvaru. Tāpat mednieks cer gūt lielākus panākumus medībās.

Tādu deju mēs varam nosaukt desmitām. Piemēram, Vidusafrikā daudzas nēģeru ciltis vēl arvien tic savu kuŗa deju burvības varai un, gatavodamās izbrukumam, centīgi vicina šķēpus, sit kuŗa bungas, aizrautīgi lēkā un kratās. Vidus- un Dienvidamerikas indiāņi rīkojas tāpat, pievienodami kaujas dejām vēl maskošanos, lai izskatītos pēc iespējas briesmīgāki. Ja kauja beigusies ar uzvaru, uzvarētāji svin uzvaras svētkus, kuŗos atkal dejo. No pazīstamām indiāņu medību dejām mināmas: lāča deja, bifeļu deja, dzīv-

nieku un putnu kustību atdarināšanas dejas.

Deju raksturs atkarīgs no mērķa, kādam tās domātas. Kara dejas izpaužas spraigās kaujas kustībās, rīboņā, ieroču žvadināšanā, skaļos kliezienos. Arī medību deju raksturs bravūrīgs. Gadījumā, ja kara dejas pavada ar dziedāšanu, dziedājuma saturā izpaužas naidis pret ienaidniekiem, savējo slavināšana un drošināšana, ienaidnieku noniecināšana. Medību deju vārdos izskan pamācības jaunajiem medniekiem, kā izdevīgāk medījumu pieveikt.

Zemkopju dejām pavisam cits raksturs. Tajās pārsvarā miermīlīgas kustības, bieži vien zemkopja darba kustību atdarinājums. Neapšaubāmi, deju raksturu ietekmē arī dabas apstākļi. Tas visspilgtāk vērojams stepju un tuksnešainu apgabalu tautu dejās, kuŗu melodijas, vārdi un choreografija ir tik pat vienmuļi, kā apkārtējās dabas vienmuļās ainās. Pretstats tām — kalniešu dejas, kuŗās liela dažādība un strauji pārgājieni.

Treškārt, dejās izpaužas arī cilvēka jūtas, un šajā gadījumā kustības ir jūtu izteiksmes līdzeklis, jūtu izteiksmes veids. Kustības piemērojas dziedājuma saturam un sakūst ar melodiju. Kur dziedājums vēsta skumjas, tur melodija raud, apvaldīdama kustību straujumu. Kur dziedājums pauž prieku, tur arī melodijā virmo liksme. Tā čalo un burbuļo, kā veldzējošs strautiņš. Ja dziedājumā prieka izjūta sasniedz kalngalus — melodijas skaņu šaltis brāžas līdzīgi žilbinoša ūdenskrituma strūklām. Un tik pat dažādas var būt kustības. Katru dvēseles izjūtu, sevišķi ja tā jau radusi piemērotu izpausmi skaņās, var attiecīgi izteikt arī kustībās. To pierādījuši daudzi dejas mākslas cienīgi reprezentanti.

Bet nepieskarsimies dejas mākslas kalngaliem! Tas pašlaik nav mūsu uzdevums. Atgriezīsimies pie dejas mākslas pamatiem — pie tautas dejām.

Pirmatnējo tautu deju neatvairāmie pavadoņi ir ieroču žvadināšana, bungu rībināšana, plaukšķināšana, kāju piespērieni. Šiem pavadoņiem brīžam pievienojas arī izsauceņi; top vārdi un melodijas; veidojas mūzika, kas savos pamatos ļoti radniecīga apkārtējās dabas skaņām, trokšņiem un darbības ritumam.

Jo noslēgtāk dzīvo kāda tauta, jo ilgāk tā uzglabā neskartas savas īpatnības, savus gara mantu krājumus, savu mākslu.

Protams, var būt arī izņēmumi. Tā dažas tautas, pat starptautisko interešu krustcelēs dzīvodamas, ir pratušas saglabāt senču mantojumu gandrīz neskartu, uzglabājušas savu īpatno seju. Bet tādu izņēmumu ir maz. Visumā vērojama parādība, ka rosība starptautiskās attiecībās sekmē izlīdzināšanos tautu kultūrālajā dzīvē. Gribot negribot viena tauta no otras šo to patapina — ļaunas ietekmēties; tāpat viena tauta aizdod otrai šo to no savām vērtībām — ietekmē.

Un jākonstatē, ka tieši choreografijā šī savstarpējā ietekme var izpausties un arī ir izpaudusies visspilgtāk. Kāpēc? — Tāpēc, ka choreografijas elementus viegli uztvert un atcerēties. Lai kaut ko patapinātu no kaimiņtautas pasakām, miklām, tautas dziesmām — nepieciešams cik necik prast šīs tautas valodu. Bet lai aizņemtos vienu otru choreografijas elementu — valodas zināšanas nav nepieciešamas. Pats galvenais — atcerēties dejas figūras izpildījumu. Jo arī motīvam pie patapināšanas nav izšķirošas nozīmes: to var atcerēties un var arī neatcerēties. Piemirsto motīvu viegli aizvietot ar kādu citu piemērotu motīvu. Tomēr reti kad patapinājums ir tirs. Patapinātāji to parasti pārveido: šo to atmet, šo to pieliek, šo to sagroza.

Tikai tādēji mēs varam izskaidrot to parādību, ka kaimiņtautu choreografijā (tautas dejās un dziedāšanas rotaļās) bieži vien ievizas pa radniecīgam elementam, ieskanas pa radniecīgam motīvam. Tādu radniecību var saskatīt daudzos gadījumos. Jo spilgti tā izpaužas Baltijas jūras dzīvojamā telpā mītošo tautu choreografijā. Tāpat zināmu radniecību varam saskatīt citu dzīvojamo telpu iemītnieku choreografijā. Tā, Viduseiropas tautu (tirolieši, šveicieši, dienvidvāci) dejām ir daudz kopēju elementu; arī Pireneju, Apenīnu un Dienvidfrancijas tautu choreografijā saskatāma radniecība; rietumu un dienvidslavu tautu dejām atkal sava nokrāsa.

Konkretā gadījumā mūs, protams, visvairāk interesē ziemeļnieku, t. i. Baltijas jūras dzīvojamā telpā mītošo tautu choreografija. Visumā tā uzrāda ļoti lielu deju bagātību. Jau no vikingu laikiem! Pazīstamajās ziemeļtautu deju dziesmās vērojams apbrīnojams vijīgums un dažādība melodiju satura ziņā. Bet tas nav viss! Ir uzglabājušas ne tikai īsas dziesmiņas, bet pat deju balādes, kā tas re-

dzams pie islandiešiem. Nebūsīm pārspilējuši, ja apgalvosim, ka Baltijas jūras krastos un tās tuvākajā apkaimē — Skandināvijā, Jitlandē, Islandē, Skotijā, baltu zemēs, Igaunijā un Somijā — dzimušas un izveidojušās viskošākās deju melodijas, visskaistākās dejas. Turklāt šo deju konstrukcija, salīdzinot ar pārējo choreogra-

fisko nogrupējumu dejām, ir apbrīnojami noteikta, kāpēc arī vissarežģītākajās dejās vērojama pakāpenība un loģiska sakarība starp gājieniem un atsevišķām dejas figūrām.

Bet tagad piegriezīsimies tieši mūsu tautas dejām.

Ko stāsta dainas par mūsu tautas dejām.

Vērtējot mūsu choreografiju, gribot negribot jāpieskaņas jautājumam par mūsu tautas deju vecumu, kuram daudzos gadījumos ļoti grūti rast noteiktu atbildi. Tāpat jānoskaidro citi jautājumi: par dažu atsevišķu mūsu tautas deju izveidošanu; par patapinājumiem mūsu choreografijā; par mūsu tautas deju raksturīgākajām īpatnībām; par kļūdām tautas deju izpildījumā.

Lai rastu pareizas atbildes šiem jautājumiem, mums vispirms jāieskatās latvju tautas «grāmatu grāmatā» — dainu krājumos. Tur glabājas dziļas gudrības, atziņas, pamācības, norādījumi. Tikai jāmek tos sameklēt, saprast, iztulkot. Arī par dejušanu tur ronams prāvs skaits tautas dziesmu. Citēsīm dažus raksturīgākos pantņus.

Pats ar pašu dieti gāja,
— Dievs dos miežu vasariņu,
Dievs dos miežu vasariņu,
Dzersim alu dziedādami.

Mauc, brālīti, baltus cimdus,
Ved māsiņu dancināt!
Lai māsaī baltas avis,
Visu mūžu dzīvojojot.

Savu pādi dieti vedu
Un to augsti pacilāju,
Lai tā smuidra augumiņa,
Kā liepiņa vasarā.

Man tētiņš piesacīja
Šo naksniņu negulēt,
Ēst un dzert, padancot
Un tētiņu pieminēt.

Danco, lāci! danco, lāci!
Saimeniece samaksās,
— Šķinķi gaļas, klaiņu maizes,
Trīs kapeikas sikas naudas.

Jem tēvis, jem tēvis,
Izdīdi meitu!
Dīdīs svešļaudis,
Būs tad žēl.

Dancot vedu sav' māsiņu,
Lai tā liela, lai tā maza.
Lielu vedu rādīdams,
Mazu vedu mācīdams.

Man bāliņa istabā
Dzelža grīda, vara durvis;
Man tērauda zābaciņi
Šķil ugumi dancojot.

Līdzīgu dainu ir kupls skaits — daudzi desmiti. Tās stāsta par dejušanu ķekātās ejot, meteņa vakarā, kristībās, kāzās, bēres, dažādos izpriecu gadījumos. Iedziļinoties šo dainu saturā un nemaz nemeklējot analogijas kaimiņtautu choreografijā, varam secināt, ka mūsu senčiem ir bijušas: 1) īpašas dejas visiem daudz maz svarīgiem notikumiem cilvēka mūža ritumā; 2) dejas, kas domātas zināmu darbu vai vēlamu dabas parādību sekmēšanai; 3) dejas, kas dejas izpriecas dēļ.

Pie pirmā nogrupējuma dejām pieskaitāmas kristību, kāzu un bērņu dejas.

Sprīžot pēc dainām, mūsu senči sevišķi svarīgu nozīmi ir piešķīruši **kristību dejām**, tā dēvētai pādes dancināšanai. Gluži dabiski, ka vecāki, kūmas un radi novēl jaunpiedzimušajam dzīvē visu labu: teicamu veselību, smuidru augumu, daiļu izskatu, laimi un labklājību, turību un cieņu. Bet ar novēlējumiem vien nepietiek — tas ir par maz. Nepieciešams šos labos novēlējumus padarīt paliekamus. Tāpēc jāsauc palīgā maģiski spēki, kas panākams ar dejām un pādes (bērna) dancināšanu, ko izdara kūmas. Dižā kūma dzied: «Šķir, Dieviņ, celiņu! Dod labu laimi! Nu iešu plānā ar savu pādi.» Dižajai kūmai pievienojas pārējie viesi. Kūmas pēc kārtas, viegli soļodamas, apstaigā istabu. Lūk, vieglā šūpošana var ietekmēt bērna mūža

gaitas («Paviegli iesāku pādīti vadīt, lai manai pādītei pavieglis mūžs»). Pādi dancinādamas, kūmas izsaka savus novēlījumus: lai bērns sāk agri staigāt; lai drīz sāk runāt; lai āug paklausīgs, kaunīgs vārdos, kautrīgs; lai aug smuidrs un daiļš. Bet arī ar dancināšanu nepietiek. Lai novēlējumiem un dancināšanai būtu lielāks spēks, dancinātāji tur rokā attiecīgus priekšmetus, kam paliekamāk jāietekmē bērna tikumi, spējas un dzīves gaitas. Ja kaplītis rokā, tad pādītei, lielai uzaugušai, veiksies ar bišu dravām, ja šautuve — tad ar aušanu («Pādīti dancinu, šautuve rokā. Lai mana pādīte raib'audējiņa»); ja priekšauts — tad pādīte visu mūžu būs priekšniece; ja zelta gredzens vai zelta nauda — tad pāde dzīvos pārpilnībā un tai vienmēr būs nauda ko skaitīt; ja adata — tad pāde būs krietna šuvēja.

Kad pāde izdancināta, jādejo pašām kūmām. Viņas to dara ne tikai izpriecās pēc, bet lai itkā nostiprinātu visus labos novēlījumus. Dejo ne tikai kūmas, bet arī pārējie kristību viesi.

Ja tomēr vēlāk izrādās, ka bērns nav padevies — ir vai nu kropls, vai mazu augumu, vai neglīts, vai arī viņam nav vēlamo tikumisko īpašību, — tad kūmām jādzird pārmetumi. Piemēram:

Krusta mātes vaina bija,
Ka man mazs augumiņš.
Kad tā mani dietu nesa,
Kam tā augstu nepacēla?

Dievs, dod manim citu bērnu!
Šito kūmu vairs neņemšu,
Esti, dzerti gan mācēja,
Ne pādīti dancināt.

Protams, vecāki kūmu izvēlē ir ļoti uzmanīgi. Viņi izvēlas tādas kūmas, kas ir jāutras un māc labi dejoj, lai kristībās nebūtu jārikojas, kā teikts tautas dziesmā:

Danco pats, bāleliņ,
Sava bērna kristībās!
Kam saņēmi tādas kūmas,
Kas dancoj nemācēja?

Cik nopietni raudzījušies mūsu senči uz kūmu izvēli, pierāda tas fakts, ka vēl tagad tautā dusmīgai vai vieglprātīgai krustmātei uzkrāj vainu par krustbērna netikumiem. Mēdz sacīt: «Bērns atsities krustmātē; bērns mantojis krustmātes dabu; bērns nikuļo tāpat kā krustmāte».

Arī ar **kāzu dejām** saistās dažādi ticējumi un novēlējumi. Par dejošanu kāzās ir kupls skaits dainu, kas mums stāsta gan par pašu deju raksturu, gan par nolūkiem, kādiem šīs dejas dejas.

Pirmkārt, dejošana kāzās var sekmēt

ģimenes pieaugšanu, kā tas secināms no šāda pantīņa:

Pats ar pašu dieti gāja,
Smuku bērnu gribēdami.

Otrkārt, dejošana var veicināt jaunā pāra labklājību, kas izteikts iepriekšējā pantīņa variantā:

Pats ar pašu dieti gāja,
— Dievs dos miežu vasariņu.
Dievs dos miežu vasariņu,
Dzersim alu dziedādami.

Dejošana, tā tad, var sekmēt zemes auglību. Arī māļlopiem tā var nākt par labu. Tāpēc brālītīm jāsidejo ar izprecēto mūsu, lai viņai padodas baltas avis.

Dejo pats ar pašu, dejo brālītis ar māsiņu, dejo dieveris, dejo svainis, dejo visi kāzinieki. Vainaga noņemšanas ceremonijā viesi apdejo jauno pāri Dejotāju virkne noslēdzas dārziņā, kuram kā burvju riņķim turpmākajā dzīvē jāpasargā jaunais pāris no visa ļauna. Dejošanas ceremonijās piedalās pat jaunā pāra vecāki: māmuļiņa viegli dejo; tēvs «izdīda» izprecināmo meitu pēdējo reizi, lai viņa nebūtu jādīda tautiņās un vecākiem nevajadzētu skumt, meitu žēlojot.

Kāzās ļoti redzama loma piekrit sacensībām dejā. Sacensības notiek vedēju un panāksnieku starpā. Dejo vieni, dejo otri, dejo visi kopā. Neveikliem dejojājiem jādzird dzēlīgas piezīmes un vēl dzēlīgākas dziesmas, kurās vedēji apdzied panāksniekus, panāksnieki — vedējus. Dziesmu teicējas netaupa pat cienīgākos kāzu viesus — katrs saņem savu daļu:

Danco vegli mūs'māmiņa
Ar tām glāžu kurpītēm;
Vakar lēca dēlu māte
Ar tām kārklu vīzītēm.

Pūtiet visi ciema kaķi
Ar tām vara stabulēm,
— Nu dancoš panāksnieki
Darvotām biksītēm.

Tik tāds lācis
Tas dižvedējs!
Tik tāda lapsa
Tā dižvedēja!
Nu kārtā lācim
Plānā iet.
Nu kārtā lapsai
Plānā iet.

Dainu, kurās minētas miroņu jeb **bēru dejas**, nav daudz, tomēr tās visai raksturīgas. Pirmkārt, tās norāda, ka mūsu senči arī bēru dejām piešķirušī maģisku spēku. Līķi vāķējot un tāpat pašās bēres dejots, lai atvairītu ļaunumu un nāvi no mirušā pakalpicējiem, lai mazinātu tuvinieku žēlabas. Piemēram:

Minam, minam
Brālīša pēdas,
— Lai māšas neredz,
Lai gauži neraud.
Apdeju, aplecu
Brālīša pēdas,
Lai neraud māmiņa
Staigādama.

Minami, minami
Māsiņas pēdas,
Lai augtu cita
Tai vietīnā.

cā vēl līdz šim pazīstama vāķēšanas rotaļa (tās mūziku un aprakstu sniedzam šī apcerējuma pielikumā). Visai raksturīgs šīs rotaļas motīvs, bet vēl raksturīgāki tās vārdi, kuŗi skan šādi:

Zvejnieka amats
Viens mīlīgs amats,
Lustīgs uz ūdeni
Ar saviem rīkiem.
Jem savu tīkliņu,
Jem ķeselīti.

Mūsai tautas dejās bieži sastopamā dejas figūra „vija“

Otrkārt, dejots vēl tāpēc, lai parādītu mirējam godu un izklaidētu drūmo gara stāvokli, kā izprotams no sekojošiem pantiņiem:

Man tētiņš piesacīja
Šo naksniņu negulēt,
Ēst un dzert, padancot
Un tētiņu pieminēt.
Lietīnš lij', saule spīd':
Veļu māte kāzas dzēra.
Veļu bērni dancodami
Dzelzes kurpes noplēsuši.

Ar bērnu dejām saistās arī paraža, ko vēl tagad ievēro dažos novados, sevišķi Malienā. Bērinieki, pārbraukuši no kapsētas, peŗ ar eglīšu zariem mājiniekus, ritmā piesisdami kājas un saukdami: «Nemirstiet, nemirstiet! Kapsētā maz rūmes!» Pēršanai ar eglīšu zariem simboliska nozīme, jo eglītes pastāvīgais zaļums pavēdina uz domām par nemirstību.

Senlatviešu miroņu dejas norises aprakstu sniedz rakstnieks netaiķis J. Janševskis savā romānā «Dzimtene». Un Nī-

Ķo mēs tur zvejosim?
— Ālandes, liņus!

Ālandes, liņus,
Līdakas, zušus;
Kas visai izsalcis,
Lai ēd ar' vēžus.

Mijam mēs tās makšķieres,
Raunam mēs tos vadus.
Uz kam mēs mijam?
— Uz iešan projām!

Meitiņ mīlā, tu būsi mana!
Tapin' man savu mutīti!
Kad tu savu mutīti dosi,
Tad tu būsi mana.

Jematies it visi klāt,
Kas še esat iēmušies.
Dancājiet, ko dabūjuši
— Tradiral-lal-la!

Dziedājums garš — 6 pantiņi, tomēr stāstījumā dažās vietās trūkst sakarības. Tas šķiet saraustīts. Tā, 5. pantiņš nemaz neiederas starp 4. un pēdējo, kuŗos apdziedāta zvejnieku darba norise. Iespējams, ka šis pantiņš tur iepīts nevietā, bet iespējams arī, ka daži pantiņi gājuši zudumā, kāpēc sakarība starp pēdējiem 3

pantiņiem nav saskatāma. Tāpat nav noskārstams, kam dziedātāji piedāvā ālandes, liņus, līdakas, zušus un vēžus. Piedāvājums var attiekties uz svejniekiem un vākētājiem, bet tikpat labi tas var attiekties arī uz veļiem. Tomēr skaidrs ir tas, ka dziedājumu sacerējuši zvejnieki.

No citētiem dainu pantiņiem secināms, ka tautas dejas, līdzgi dainām un tautmelodijām, ir vijušās ap mūsu senču mūža gaitām no šupuļa līdz kapam.

Arī tādu deju, kuŗas domātas zināmu

Dietu, dietu, saimniece,
Meteniša vakarā!
Lai liniši gaŗi auga,
Lai telītes barojas.

Tāpēc ķekatnieki visur labi ieredzēti. Tāpat meteņa bērni. Viņus laipni uzņem. Ķekatnieki parasti ierodas maskojušies — gan kā čigāni, gan kā lāču dīdītāji. Kad viņi izdancojušies, saimniece kļūst devīga — cienā deļotājus ar dažādiem labumiem («Šķiņķi gaļas, klaipu maizes, trīs kapeikas sīkas naudas»). Ķekatnieki ne tikai deļo paši, bet izdancina arī māļiniekus,

Četrpāļu grupa pin žogu.

darbu vai vēlamu dabas parādību sekmēšanai, senlatvijiem ir bijis diezgan daudz. Jo vairāk tāpēc, ka pirms gaļu simteņiem cilvēka dzīvē un darba gaitās nav bijis mazums vajadzību un gaļījumu, kad cilvēka spēki un zināšanas varēja izlikties pāŗākniecīgi, kad vajadzēja saukt palīgā maļiskos spēkus.

Pie šīm deļām, vispirms, jāpieskaļta **ķekatu un meteņa deļas**, kuŗu nolūks veicināt labības augšanu, māļkustoņu vairošanos, dāŗzu auglību, kā tas nepāŗprotami izteikts sekojošos pantiņos:

Lec, ķekata, kur lēkdama,
Lec kāpostu dāŗziņā!
Nomin visas sīkas nāŗres,
Lai aug balti kāpostiņi.

Padanco, saimniece,
Meteniša vakarā!
Lai danco govis, vēŗši
Pavasāŗ tīrumā.

kas rada vispāŗēju ļautrību, kā tas noskārstams no šāda pantiņa:

Nākat, ļaudis, skatīties,
Kādi ēŗmi istabā:
Čigān tēvis mūs' māsiņu
Pa istabu dancināja.

Meteņa vakarā bērniem un ļauniesiem lielu lielle prieki: ļāvzinās no kalniņa leļiņā. Jo slaidāks skrēļiens, ļo vairāk prieka. Saimnieks un saimniece meteņa bērnu centību atalgo, cienādami viņus ar zirnēm un cūkas šņukurīti, ļo cer, ka vizināšanās saimniecībai atnesis ļabumu: padosies gaŗi lini. Malienā (ap Gulbeni) vizināšanās meteņa vakarā vēļ tagad cienā. Vizinātajies, traukdamies no kalniņa leļiņā, skaļi sauc: «Kaimiņ' tēvam gaŗi lini, mūsu tēvam vēļ gaŗāki!» Beļgās piemetina: «Meten, meten, galvas pusi!» Pāŗnākuši istabā, meteņa bērni vēļ lēkā un deļo, pēc

kam saņem no saimnieces pieprasīto cūkas galvas pusi ar šņukurīti.

Bez dejošanas nevar iztikt arī tad, kad uzcelta jauna dzīvojamā telpa. **Plāniņš jāiedanco!** Mājas dvēsele ir saimniece. Viņas darba gaitas norit istabā, pagalmā, kūtī, klētiņā. No agra rīta līdz vēlam vakaram viņai jākrusto šie ceļi — turp un atpakaļ. Saimnieces soli nav ne saskaitāmi, ne virknē savaļami. Tāpēc arī viņai pienākas gods iedancot plāniņu:

Pate mātē plāniņu iedancoja,
Nelāva tautām pieplikstināt.

Kad saimniece plāniņu iedancojusi, dejošanu turpina pārējie iemītnieki, varbūt, arī viesi, kuri ieradušies jaunajā mītnē. Iedancošanas deīai īpatnējs raksturs, kā tas secināms no šāda pantiņa:

Krustimi dejami,
Krustimi lecami;
Krustimi darīta
Šī istabiņa.

Kaut gan līdz šim sakārtotās dainās nekur nav tieši minētas senlatviešu **kaŗa dejas**, tomēr ir dibināts iemesls domāt, ka tādas bijušas, tāpat kā senajiem ģermāņiem, skandinaviem, skotiem un citām tautām. Profesors A. Švābe, pētīdams mūsu kaŗa dainas, saskata tajās arī kaŗa deju pazīmes. Viņš norāda, ka kaŗa dainu raksturīgie piedziedājumi («dai-dai-dai», «ē-ē» u. c.) uzskatāmi kā vārdos izteikti kaŗa deju elementi — kaujas ieroču piesietieni vairogiem, smagi kāju piespērieni.

Arī mūsu choreografijā, šķiet, paglabušies daži kaŗa deju fragmenti. Tā, suitu krusta vai skalū deīa, sprieŗot pēc analogijas ar skotu šķēpu deīu, pāvedina uz domām, ka pirms gaŗu simteņiem tā deīota kā kaŗa deīa. Krustiski saliktie skali vai nūjiņas, domājams, atvieto šķēpus, bet vingrie un ātrie lēcieni (sk. deīas aprakstu pielikumā) šajā krustā uzglabājuŗies savā pirmatnējā veidā.

Bez iepriekŗ minētām deīām mūsu senčiem, neapŗaubāmi, ir bijis kupls skaits deīu, kas deīotas izprieēcas, uzjautrināŗanas un laika pakavēŗanas nolūkos. Dainās daudz pantiņu par šādām **izprieēcas deīām**. Vispār, sprieŗot pēc dainām, senlatvieŗi ir bijuŗi lieli deīotāīi.

Tā, brālītis dancina māŗiņu, lai to rādītu tautiņām, kas uzmanīgi novēro deīotāīas veikliību, gaitu, augumiņu. Māŗiņa to zin, kāpēc cenŗas deīot tā, lai tautietim patiktu un lai dzēlīgās mēles nevarētu tenkā, ka viņa neveikle vai kroplu augumu. Māŗiņa liela deīotāīa, jo dīedama lēk-

dama nolīdzina kalnāīno tautistabiņu. Izcilākā loma piekrī, danču vedēīiņai, un ŗis gods pienākas vislabākajai deīotāīai, kuŗa var «uz ŗķiliņas danci vest, uz dālderā apsagrieŗties».

Strauīā deīā patīkami grieŗties, jo vairāk tāpēc, ka tautietis raugās. Tad meita var parādī, ne tikai māku deīot, smidro augumiņu un iznesību, bet arī koŗo tēŗpu. Tam liela nozīme: pēc deīotāīas tēŗpa skatī, tāīi var sprie, par viņas vecāku turību un paŗas deīotāīas gaumi un prasmi izrakstī, savu tēŗpu. Tāpēc māŗiņa savam tēŗpam un rotas lietām piegrieŗ lielu uzmanību, lai jostīņa un saktīņa spīdētu, lai vaiŗadziņŗ vizētu.

Arī tautietim jāīmāk labi deīot, jo pretēīā gaŗīījumā no skatī, tāīiem sagaidāmas dzēlīgas piezīmes. Tāpat viņam jāēenŗas bīt iznesīgam un jāŗada, ka viņŗ ir turīgs tēŗva dēls.

Iznesīgs pāris visiem patīk, un tādā gaŗīījumā vēŗīgās dziesmu teicēīas deīotāījus cildina:

Ozoliņŗ dīeti gāīa,
Liepu veda roēiņā;
Ozolam raībi ēimdi,
Liepai balta villainīte.

Jaunībai jāŗaņem sava daīļa — kustības, dziesmas un priēki. Tāpēc vecākā paauēze jaunieŗus skubina deīot, nesēēēt solīnā, io «dīezgan vecu māŗuliņu solīīnāi sēēētāīju».

Iepriekŗēīie dainu citēījumi un attīēīgie secināījumi, tā tad, mums rāda vispārēīu ainu, no kuŗas klīst skaidrs: 1) kādas deīas mūsu senčiem bijuŗas; 2) kādīem nolūkiem tās deīotas. Diemŗēl, **ŗajā ainā no tautas deīu choreografīīas maz kas saskatāīms**. Jā, deīas ir bijuŗas, bet kā tās deīotas? Kādi bijuŗi ŗo deīu soli, ritmi? Kādas figūras, gāīīeni? — Uz ŗiem jautāījumiem no dainām vien noteīktu atbīldi grūti izlobīt, jo pantiņiem, kuŗos kaut kas minēts par deīu solīem un figūram, arī tikai vispārēījs raksturs.

Tā, pati tautu meita par savu deīoŗanu dzīed: «Kā gāīju namā, tā grieŗu riņķī — pusriņķa namā, pus istabā». Kādā citā pantiņā tautu meita pastāsta, ka «dīedama, lēkdama nolīdzināījusi kalnāīno tautistabiņu». ŗis izteīciens jāŗaprot tā, ka tautu meita deīodama nolīdzināījusi nelīdzeno istabas klonu. Vēl kādā citā pantiņā tautu meita aicina māŗiņas «gaŗu danci vest».

Skatī, tāīi (-as) deīoŗanu novērtē ŗādi: «Ekur meitas danci grieŗa, tā kā vasku

ritenīti.» Kāds cits novērtējums nopaļā riņķa dancošanu:

Ekur laba dancošana —
No durvīm uz dibenu!
Ko tā riņķa dancošana
— Tā bij laužu smīdišana.

Šī paša pantīna variants dod priekšroku dejošanai pāros:

Pa pāram, pa pāram,
Ekur laba dancošana!
Ko tā riņķa dancošana
— Tā bij laužu smīdišana.

Skatītāji(-as) neliedz dejojājiem labu

padomiņu, ieteikdami «dancot viegli, nemest kupri mugurā». Reizē ar to dejošanai jābūt ritmiskai un izteiksmīgai; pat tādā gadījumā, ja nav pie rokas spēlmanišu, jo labai danču vedējiņai mūzikanti nav vajadzīgi — viņai «kājiņas bungas sit, mutē pūš stabulīti». Vēl dažas dainas piemin dejošanu «krustīmi-šķērsīmi», «teciņus», «palēkšus» un «pa kazacki». Bet tas tad arī, šķiet, ir viss, kas dainās atrodams par mūsu senču deju elementiem un raksturu.

Mūsu tautas deju pūra saturs.

Kā jau iepriekš aizrādīts, daudzas mūsu tautas dejas ir aizmirstas, gājušas zudumā. Sacītais vispirms attiecināms uz pirmajām divām tautas deju grupām. Tas izskaidrojams ar to, ka līdz ar seno ticējumu sabrukšanu pamazām pārveidojās vai galīgi izgaisa arī šo ticējumu un tradīciju pavadones — dejas.

«...Kāds mūsu garīdznieks gaveņa laikā bija aizceļojis gandrīz līdz Maskavijas robežām, proti, Rēzeknē un Ludzā, kur latvieši (Lothavi) nelaimīgā kārtā vēl līdz šim bez Dieva atziņas, pēc veco pagānu parašas, aiziet nāvē (ad inferos descendunt). Tie, proti, ir elku kalpi, viņi pielūdz kokus, un tiem ir birzes, kurās zināmos laikos, proti, ap Lieldienām un ap Sv. Miķeļa dienu, tie ziedo dažāda veida upurus.

...Lauku un labību dievam, kuŗu tie sauc De-

Astoņpāru gupa deju sudmaliņas.

Šajā sakarībā interesanti citēt dažas vi-sai raksturīgas rindas no profesora A. Spekkes apcerējuma «Latvieši un Livonija 16. g. s.», kur nodaļā par senlatviešu paražām un ticējumiem, starp citu, minēti arī daži vārdi par dejošanu. Jeziūtu paters Stribings savā relācijā, kas sastādīta 1606. g., raksta:

ving Cereklicing, tie zināmos laikos ziedo mežos melnu vērsi, melnu vistu, melnu sivēnu u. c., arī dažas mucas alus, lai dievs Cereklicing viņiem līdzētu lielākā vai mazākā mērā. Šos ziedus šādā veidā viņi ziedo kokiem. Vecais priesteris līdz ar citiem sirmgalvjiem, murminot noteiktus vārdus (cencentio verbis), noliek dāvanas un tās ziedo; pēc tam turp steigšus dodas citi laudis un pacel steķos alus mucu (et tonnam cerevisiae elevant in altum). Priesteris pirms dzeršanas savāc no

liepas (sulu? rasu?) un ar to aplaka apkārt stāvošos. Pēc tam sakur ugunis daudzās vietās un daļu no ziediem, proti speķi, iemet ugunsuros. Viņi, proti, tic, ka dievi viņus nekad neuzklausīs bez alus. Kad nu viņi labi dzēruši, tie sāk rindās dejojot (choreas ducere) ap kokiem un dziedāt.»

Diemžēl, arī jezuītu paters, visai gleznaini attēlodams latgaļu tradīcijas un ticējumus, par dejošanu bilst tikai dažus vārdus: «Kad nu viņi labi dzēruši, tie sāk rindās dejojot ap kokiem un dziedāt.» Šiem vārdiem, tāpat kā iepriekšējā nodaļā citētiem dainu pantīņiem, tikai vispārējs raksturs, tomēr tie uzskatāmi kā neapšaubāms dokuments, kas apstiprina minēto dainu satura patiesīgumu. Bez tam patera Stribinga liecībai, salīdzinot ar dainām, vēl tā priekšrocība, ka tā noteikti datēta (relācija rakstīta 1606. g.), kurpretī jautājumā par dainu tapšanas laiku grūti noteikt pat gadu simteni, ne nu vēl gadu desmitu vai gadu.

Liels vairums uzglabājušos tautas deju pieskaitāms izpriecās dežām, kaut gan ļoti iespējams, ka vienai otrai no tām pirms gadu simteņiem bijis cits raksturs. Mainīgajā laika plūdumā ticējumi pārveidojušies, līdz ar ko aptumšojies arī attiecīgo tradīciju iekšējais saturs, atstādams tikai ārējo ietēru — brižam pirmatnējā izskatā, brižam pārveidotu. Tāpēc mūsu **tautas deju pūra saturs** visai raibs: 1) tur ir dažas ļoti vecas, jaunāko laiku neskaras un konstrukcijas ziņā tīras senlatvju tautas dejas; 2) tur ir dejas, kurās pirmatnējie tautas choreografijas elementi sajaukti visdažādākos mistrojumos; 3) tur ir dejas, kurās patapinājumi savīti vienkopus ar latvju choreografijas elementiem.

Šo deju kopskaits ir diezgan kupls — vairāki desmiti. Bez tam tautas deju choreografijai jāpieskaita arī dziedamās rotaļas, jo patiesībā grūti novilkt noteiktu robežu starp dziedamo rotaļu un deju. Jaunākā laikā gan mēs saskatām starpību starp dziedamo rotaļu un deju (rotaļas pavadone ir dziedāšana, dejas pavadone — mūzika), bet senāk šādas starpības nav bijis — tad tautas deju dejošana parasti ir notikusi attiecīgu dziesmu pavadībā. Un vēl tagad tautā, sevišķi lauciniekos, vērojama tendence piedzejot deju motīviem vārdus, kaut arī šīs dejas iecelojušas no citurienes. Senāk tas noticis daudz plašākos apmēros. Piemēram, pirms dažiem gadu desmitiem vārdi sacerēti šādām toreiz populārām dejām: Šetīnes kreipolkai («Skroders sēd uz aku, lāpa savu fra-

ku. Smuka meitiņ garām iet, grib ar ūdeni apliet»), kalējiņam («Ak tēvs, ak tēvs, ko dosi meitai līdz?— Pilnu pūru cimdu, zeķu, vienu sieku dālderīšu»), reinlenderam («Abraams — vecais tēvs, Mozus — viņa dēls kā jērs, sēž uz zaļu zālīti, dzeļ no skaidra avota. Mozus avis ganīja, kokli jauki spēlēja, un ar lingu Dāvidiņš zemē gāza lielmuti»).

Cik ilgs vienas vai otras tautas dejas mūžs? Kad tā dzimusi?

Šiem jautājumiem daudzos gadījumos ļoti grūti rast noteiktas atbildes. Labi, ja var noteikt gadu simteni. Pretējā gadījumā jāapmierinās ar minējumiem, kas var būt pareizi, bet var būt arī nepareizi. Ir iemesls domāt, ka dažas mūsu tautas dejas ilgus gadu simteņus dejas negrozītas, jauninājumu neskartas, uzglabādamas savu pirmatnējo konstrukciju. Šo deju raksturīgākās pazīmes slēptas to primitīvajā choreografijā un nemākslotajā melodijā, jo sevišķi pirmajā. Šai deju kategorijai vispirms jāpieskaita «garais dancis», kurā motīvs visai īpatnējs un krasi atšķiras no pārējo deju melodijām. To klausoties šķiet, ka melodija nekad nebeigsies. Domājams, ka deja tāpēc arī dabūjusi savu nosaukumu — garais dancis. Un iespējams, ka dainas dziedājums par «garā danča vešanu» attiecināms tieši uz šo deju. Bet iespējama arī tāda varbūtība, ka dainās par garo danci nosaukta kāda cita deja, kurā dejojāji novietojušies garā virknē vai pāru kolonnā. Tomēr konkrētā gadījumā tas nav pats galvenais — galvenā vērība jāpiegriež dejas choreografijai, kas «garajā dancī» ir ļoti primitīva. Dejā figūrē tikai tecīnus solis, kas nevienam dejojotājam nevar radīt grūtības, jo tecēt (skriet sikiem soliņiem) prot katrs, kam klausā kājas. Tecīnus solis tad arī uzskatāms par visvienkāršāko un arī par vispirmatnējāko dejas soli. Citi tautas dejas sastopamie soli (palēciena solis, pievilciena solis un dažādie piesitiena soli), salīdzinot ar tecīnus soli, šķiet jau nedaudz grūtāki, kaut gan arī tiem vēl tālu līdz polkas, galopa un valša soliņiem. Cik vienkāršs ir «garā danča» solis, tikpat vienkāršas ir tā figūras: dejojāji, sakērušies pāros, 8 taktis tek uz priekšu, pēc kam 8 taktis griež riņķi; tad atkal tek pa dejas ceļu, no jauna griež riņķi u. t. t. Tāda pat choreografisko elementu un konstrukcijas vienkāršība kā «garajā dancī» konstatējama vairākās rotaļās, kā: «Kaza un vilks» (vairāki varianti), «Saulē un mē-

ness» (arī vairāki varianti), nīcenišu «Vākēšanas rotaļa» u. c.

Otrai tautas deju grupai, kā jau iepriekš aprādīts, jāpieskaita tās tautas dejas, kurās choreografiskie elementi gan palikuši neskarti, bet konstrukcijas ziņā vērojams zināms kāpinājums. Še dejas figūras ir jau sarežģītākas, un tecinus solim brīžam pievienojas citi soļi. Šīs grupas raksturīgākās priekšstāves ir gatves dejas, trīspāru dejas, ķekatnieku rotaļa «Danco, lāci!», rotaļa «Kumeliņi» u. c.

Trešās grupas deju skaits ir daudz kup-

Šajā sakarībā jāsaaka daži vārdi par kadriļu. Šī dejas 18. g. s. sākumā parādījās Parīzē un drīz vien izplatījās visā Francijā. Tā kā franciskais toreiz bija modē pie visām Eiropas tautām, tad kadriļa kļuva par visizplatītāko viesību deju. Kadriļā piedalās 4 dejotāju pāri, uz ko norāda arī dejas nosaukums. Sākumā tai bija 3, tad 5 tūres, ar dažādiem mūzikas ritmiem ($\frac{3}{8}$, $\frac{3}{4}$ un $\frac{2}{4}$ taktis). No Francijas aizceļojusi Vācijā, Polijā, Zviedrijā, Krievijā un citās zemēs, kadriļa daudzos gadījumos pārveidojās. Piemēram, Vāci-

„Dāmu solo ritenīti.

lāks, bet šo deju mūžs, salīdzinot ar iepriekšējām, nav tik ilgs. Lielais vairums no tām izveidojies 18. un 19. g. s., kas viegli izsekojams. Šo deju raksturīgākās pazīmes ir šādas: 1) to konstrukcijā vērojama stipra kadriļas ietekme; 2) primitīvajiem dejas soļiem pievienojušies polkas un galopa soļi. Tā tad, šajā gadījumā mums jau darīšana ar patapinājumiem. Tomēr tas nedod iemesla noniecināt šo deju vērtību vai pat galīgi tās noliegt. Vērtējumā jāievēro tas apstāklis, ka tieši choreografija ir tas mākslas veids, kas visvieglāk pieejams svešai ietekmei. Un nav ko brīnīties, ja šī ietekme minētajos gadsimtos izpaudusies sevišķi spilgti. Tam savi kultūrvēsturiski iemesli. Bez tam, šo deju fons, kaut gan tajā ievizas arī pa svešai spalvai, visumā tomēr palicis latvisks.

jā, Zviedrijā un Polijā radās kadriļas veidi («Lach-Quadrille», «Kegel-Quadrille», Gotlandes kadriļa, poļu kadriļa), kuriem tik liela atšķirība no franču kadriļas, ka tie uzskatāmi par patstāvīgām dejām (deju vārdnīcās atzīmētas vairāk kā 40 dažādas kadriļas, un jādomā, ka šis saraksts vēl nav pilnīgs). Tāda pat kadriļas pārveidošanās vērojama pie Baltijas jūras austrumu krasta tautām — somiem, igauņiem, latviešiem, lietuviešiem. Tas jo sevišķi attiecināms uz bij. Kurzemes hercogistes novadiem, kur kadriļas ietekme (hercogu laikos) izteikusies visspilgtāk. Rezultātā tur radušās vairākas dejas, kas ārēji darinātas pēc kadriļas parauga, bet kurās daudz latvju choreografijas elementu. Raksturīgi, ka šajās dejās (pretēji kadriļas konstrukcijas pamatnoteikumiem) vērojama tendence izvairīties no $\frac{3}{8}$ un $\frac{3}{4}$ rit-

miem. Kadriļas ietekme, neapšaubāmi, saskatāma šādās mūsu dejās: sudmalīnās jandālā, deviņdancī, zagļu dejā, rucaviētī, krusta kazākā, jautrajā stūrī.

Vairākās trešās grupas dejās figūrē polkas un galopa solis. Tas liek domāt, ka šīs dejas savā tagadējā konstrukcijā izveidojušās samērā nesen — ne agrāk kā priekš 100 gadiem. Abas minētās dejas dzimušas pagājušā gadu simteņa trīsdesmitajos gados. Polkas dzimtene ir Prāga, Čehoslovākijā. Dejas nosaukums cēlies no čehu vārda «pulka» — puse, jo dejas solis patiesībā sastādās no pussoljiem. Polkas autore — kalpone Anna Slezak, pēc tautības čehiete. Pirmo polkas mūziku uzrakstījis komponists Neruda. No Prāgas polka pārceļoja uz Vīni un drīz vien izplatījās visā Eiropā, kļūdama par visu tautu piederumu. Galopa dzimtene ir Ungārija, no kurienes tas izplatījies visā Austro-Ungārijā, Vācijā un citās zemēs. Tā ritmus sevišķi iemīļojuši vācu tautības komponisti, iepīdami tos daudzās kompozīcijās.

Kā jau teikts, abu šo deju un jo sevišķi polkas soli iepīti vairākās mūsu dejās. Še iespējamās divas varbūtības. Pirmā varbūtība ir, ka šīs dejas radušās pēc polkas un galopa izplatīšanās; otrā varbūtība tā, ka šīs idejas jau bijušas un minētie soli tikai izspieduši kādus citus primitīvākus dejas solus (varbūt, tecīņus un palēciena solus).

Arī Vīnes valsī samērā jauna deja. Tāpat kā polka un galops, tas gājis tautās pagājušā gadu simteņa trīsdesmitajos gados. Valša dzimtene — Vīne. Bet valša priekšteča lendlera mūžs daudz ilgāks. Tā pirmsākumi saskatāmi jau 13. gadsimtā Francijā, no kurienes tas ieviesies vācu zemēs, kļūdams par vācu tautas deju.

Bez jau minētiem patapinājumiem dažās mūsu tautas dejās saskatāmas vēl citu ietekmju pēdas. Piemēram, ekusēzes pirmsākumi meklējami Skotijā, no kurienes tā pārceļojusi uz kontinentu, kļūdama par iecienītu viesību deju. Mūsu apstākļos tā stipri pārveidojusies — latviskojusies, iemantodama diždanča nosaukumu (diždancis parasti dejots kāzās). Eņģelītī ievizas raksturīgie angļu matrožu dejas soli, kaut gan šīs dejas konstrukcijai ar pēdējo nav nekā kopīga. Tāpat dažās mūsu tautas dejās konstatējama poļu, zviedru un dāņu choreografijas ietekme. Šo parādību nav grūti izskaidrot. Pirmkārt, šīs tautas ir mūsu tuvi kaimiņi. Otr-

kārt, mūsu dzimtās zemes vēsturē visām trim minētām tautām pirms dažiem gadu simteņiem ir piekritusi izcila loma: zviedriem — Vidzemē, poļiem — Latgalē un pa daļai Kurzemē, dāņiem — Kurzemes piekrastē. Un galu galā arī skoti un angļi mūsu senčiem nav bijuši gluži sveši. Šī iepazīšanās ar samērā tālajiem aizjūras kaimiņiem attiecināma uz 17. gadu simteni, kad zviedru karaļa Kārļa X un Lietuvas lielhetmaņa Januša Radzivila armijās dienēja veseli pulki skotu un angļu algotņu. Zviedrijas un Polijas nīknajās cīņās dēļ hegemonijas Baltijas jūras austrumu piekrastē šie algotņu pulki izstaigāja krustām šķērsām mūsu dzimtās zemes novadus. Tāpēc nav nekāds brīnums, ja mūsu melodijās un choreografijā ievijies pa svešam pāvedienam un otrādi, jo ļoti iespējams, ka arī nelūgtajiem aizjūras viesiem pielipa viens otrs latvisks motīvs.

Salīdzinot mūsu kaimiņtautu — zviedru, norveģu, somu, igauņu, lietuvju, poļu un vācu tautas dejas, konstatējama tā pati parādība. Arī šo tautu dejas daudzos gadījumos vērojami patapinājumi — kā deju konstrukcijā, tā atsevišķās figūrās un sastāvelementos. Piemēram, zviedru deja «Varsoviene», neapšaubāmi, radusies poļu mazurkas ietekmē. Vairākām vācu tautas dejām acīmredzama radniecība ar zviedru dejām. Vēl vairāk, ir pat tādas dejas, kuŗas par savām uzskata kā zviedri, tā vāci (piemēram, «Lot ist tot»). Šim parādībam izskaidrojums meklējams vēsturē. Zviedri ar poļiem visai tuvu saskārās 17. un 18. g. s., kad zviedru armijas izmaršēja Polijas teritoriju līdz pat Krakovai. Tāpat zviedru karaspēks ir izstaigājis krustām-šķērsām visas vācu zemes, uzturēdamies tur ilgākus laika sprižus. Zviedru, norveģu un somu likteņus ilgus gadu simteņus ir kaldinājuši vieni un tie paši valdnieki, kāpēc gluži dabiski, ja šo tautu kultūrālajos sasniegumos vērojama zināma radniecība. Par igauņu jaunākajām tautas dejām varam teikt, ka tās izveidojušās tādos pat apstākļos, kā mūsējās.

Summējot šos konstatējumus, vēlreiz jāpasvītro, ka iepriekš minētās trešā no grupējuma dejas, kuŗas gan uzrāda dažus patapinājumus, tomēr dibināti uzskatāmas par mūsu dejām, jo to fōns ir latvisks.

Šajā pat sakarībā jāsaaka arī daži vārdi par tām dejām, kas pie mums ieviesušās

no citurienes un diezgan daudz dejotas, bet kurām nav nekā kopēja ar latviskajām tautas dejām. Šādu deju varam uzskaitīt diezgan daudz, un tās pie mums ieviesušās pagājušā gadsimta otrajā pusē, jo sevišķi Zemgalē.

Nelatvisko deju skaitā ietilpināmas šādas: 1) Bičkus (kalējiņš); 2) «Lot ist tot»; 3) «Hackenspitz» (vienkāršais); 4) «Hackenspitz» (dubultais); 5) Holenders; 6) Mičojamais («Wir winden dir den Jungfernkranz»); 7) Berliņš; 8) Kreicpolka; 9) Pirkstiņpolka; 10) Trepaks; 11) Bariņa; 12) Kazāks u. c.

Tāpat simtprocentīgi nelatviskas ir vēl nesen tik populārās viesību dejas: krakovjaks, reinlenders, padekatrs (pas de

quatre), padepatinē (pas des patineurs), vengerka, papiljons (papillion), mazurka. Šīs dejas iemantojušas vispārēju piekrišanu un pazīstamas gandrīz visā Eiropā — kā jau starptautiska rakstura viesību dejas. Un pret to dejušanu, kamēr nebija izkravāts mūsu pašu tautas deju pūra saturs, nebija ko iebilst. Jo vairāk tāpēc, ka tās nesalīdzināmi vērtīgākas par amerikāniski-nēģeriskā žanra stepiem un fokstrotiem. Bet nekādā ziņā nav attaisnojama tā aplamība, ka šīs dejas mēģina ierindot mūsu tautas deju skaitā. Diemžēl, tādi fakti nav apstrīdami. Piemēram, kāda diezgan pazīstama firma ir laidusi apgrozībā plātes ar absurdiem uzrakstiem: Pas de quatre — tautas deja.

Mūsu tautas deju choreografijas raksturs un elementi.

Tautas deju īpatnības izpaužas mūzikā, konstrukcijā, figūrās un to sastāvelementos.

Čaklais latvju tautas mūzikas materiālu vācējs un kārtotājs nelaiķis Jurjānu Andrejs par mūsu tautas deju mūziku izsaka šādas domas: Aplūkojot tuvāk dejas ar latviskiem nosaukumiem, jāsaka, ka to mūzika ne ritmiski, ne melodijas ziņā neko daudz neatšķiras no citu deju mūzikas. Tomēr nenoliedzama tautiska nokrāsa izpaužas šādās dejās: sudmalīnās, ačkupā, nabagu dejā, jandālā, jandaliņā («Tūdaliņ- tagadiņ»), zvejniekā, dimzēnā u. d. c. Pasvītrotu, ka īstās, vecu vecās latvju tautas deju melodijas meklējamas tautas dziesmu melodijās, jo visnenāk tautas dejas parasti dejotas tautas dziesmu pavadībā.

Konkretajā gadījumā apmierināsimies ar šo pirms pusotra gadu desmita izteikto atzinumu, kaut gan jāpiezīmē, ka pēc Jurjānu Andreja nāves latvju tautas mūzikas materiālu krājumi krietni vien pavairojušies, jo ievērojami palielinājies kā tautas dziesmu motīvu, tā deju melodiju skaits. No pēdējām visai īpatnēji skan garā danča un gatves dejas melodijas; tāpat nenogurstošā tautmelodiju vācēja Emiļa Melngaila pētījumi, šķiet, vainagojušies teicamiem panākumiem. Tāpēc jāpieņem, ka mūsu tautas deju melodiju lietpratīgam novērtējumam tagad jāskan labvēlīgāk.

Bet piegriezīsimies mūsu tiešajam uzdevumam — latvju tautas deju choreografijas raksturošanai. Šajā nolūkā vispirms jāsaka daži vārdi par mūsu tautas deju konstrukciju.

Liels vairums mūsu tautas deju ir grupu dejas, kur dejuotāji novietojas vai nu riņķī (dārziņā), vai div-, trīs- čet-, piec-, seš- vai astoņpāru grupās. Dažās grupu dejās figūrē arī nepāra skaitļi (5, 9 dejuotāji). Mazākumā paliek pāru dejas, bet arī to ir pietiekoši daudz. Solo deju mums ir maz. Iespējams, ka senāk šādu deju bijis vairāk un tās, spriežot pēc analogijas ar citu tautu tradīcijām, dejotas rituālās ceremonijās. Kristīgai ticībai iesakņojoties un galīgi salaužot senlatviešu rituālās tradīcijas, attiecīgajām dejām vajadzēja nozūst, izgaist no tautas atmiņas. Par raksturīgāko šīs deju grupas priekšstāvi uzskatāma suitu skalū deja, kurās nozīme aprakstīta nodaļā par senlatviešu kara dejām.

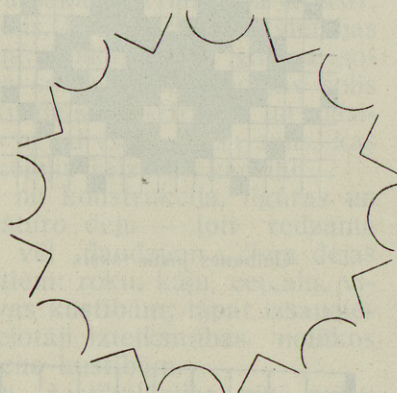
Noteiktība dejuotāju skaita ziņā uzskatāma kā priekšnoteikums dejas darbības risinājumam. Kur noteikts dejuotāju skaits, tur jāparedz arī tālākais: dejas figūras un to izpildīšanas kārtība; tāpat arī atsevišķu dejuotāju, pāriņieku un pāru sadejošanas kārtība; pakāpenība figūrās un loģiska sakarība starp tām. Un jāatzīst, ka mūsu tautas dejās šīs prasības ir stingri ievērotas. Pēdējais secinājums gan attie-

cināms pilnos apmēros uz visu ziemeļtautu dejām.

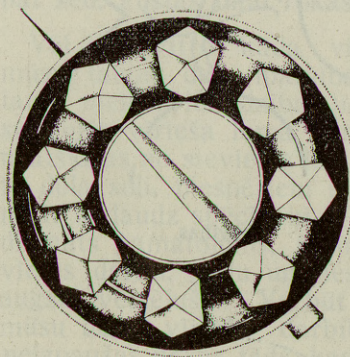
Par mūsu tautas deju figūrām jāsaka, ka tās visumā ir vienkāršas, bet savā vienkāršībā tomēr daiļas. Figūru veidojums, gandrīz bez izņēmumiem, atbilst mūsu ornāmentikai, kas lieku reizi pasvīturo to apstākli, ka visas mūsu tautas mākslas nozares veidojušās ciešā saskaņā — viena otru atbalstīdama, viena otru papildinādama. Kā mūsu ornāmentikā raksturīgākais un noteicošais ir ģeometrisku formu raksts, tāpat tautas dejās dejotāju novietojums un figūru veidojums atbilst ģeometriskām formām. Ka šāds secinājums nav tukšs apgalvojums, to nepārprotami pierāda attiecīgie attēli. Tā, dejotāju no-

vietojums dārzīnā, četrpāru un astoņpāru grupās, sudmalīņu, vijas, tītaviņu u. c. figūrās nepārprotami līdzinās mūsu visiemīlotākiem ornāmentiem — saulītēm, skujiņām, zvaigznītēm, krustiņiem u. t. t. Tas arī saprotams, jo abas mākslas — tautas dejas un tautas raksti — dzimušas un veidojušās vienādos apstākļos. Tām abām kopējs pirmavots — mūsu senču augsti vērtējamā daiļuma izpratne.

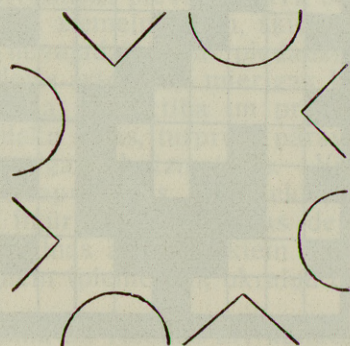
Iemīlotākās un visbiežāk sastopamās figūras ir: dārzīnš, divi koncentriski dārzīņi, vija, tītaviņas, sudmalīņas, žigāšana (cauri dejošana), griešanās elkoņos. Retāk sastopamas šādas figūras: dubultvija, žoga pīšana, cilpu mešana, mezglu siešana, astotnieks.

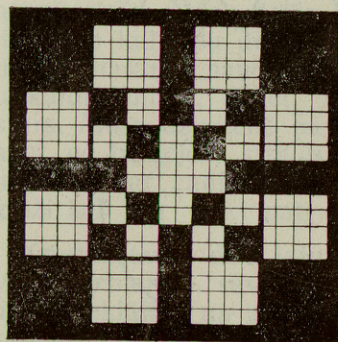
Dārzīnš.

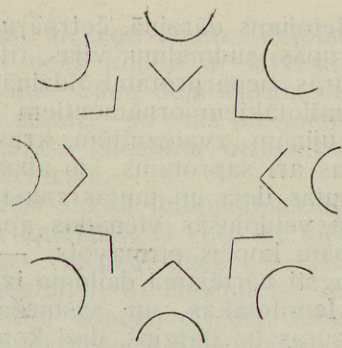
Kurzemes saikts ornāments

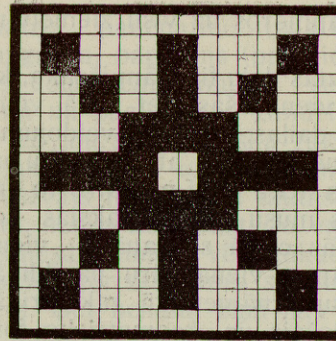
Četrpāru grupas novietojums.

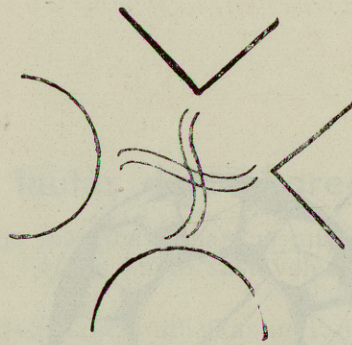
Vidzemes vidienas cimdu raksts.

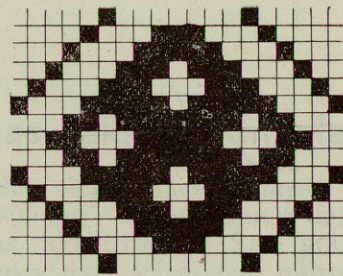
Divi koncentriski dārzīņi.

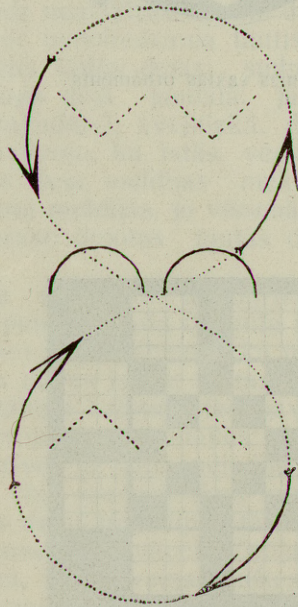
Vidzemes vidienas cimdu raksts.

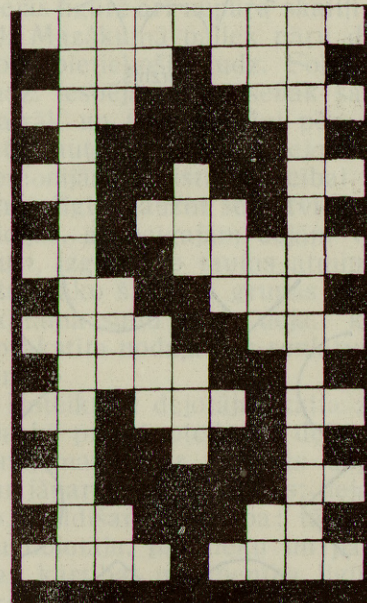
Titaviņas.

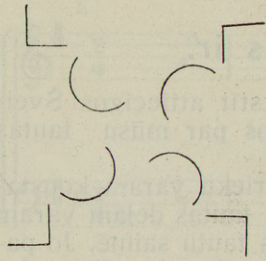
Gulbenes jostu raksts.

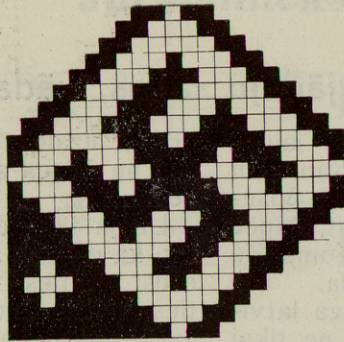
Astotnieka figūra sešdanci.

Zalkša ornāments Jaunpils jostā.

Dejotāju novietojums
sudmalīgu figūrā.

Ugunskrusts Lielvārdes
jostā.

Ugunskrusts skapja gleznojumā
(Sērmūkšu pag.).

Mūsu tautas dejās figūrē šādi soļi: parastais gājiena solis, kas dažreiz tiek akcentēts (sperts ar uzsvaru); tecīnus solis, t. i. skrējienis sīkiem solīšiem; palēciena solis; pievilciena solis — visos virzienos (uz priekšu, atpakaļ, pa labi, pa kreisi); piespēriena solis, kam parasti pievienojas plaukšķināšana; polkas solis; galopa solis; izklupiena solis; divsoļu polkas solis (kā ķekatnieku dejā un «Brālītis un māsiņa»); retumis arī divsoļu valša solis, kas pie mums atceļojis reizē ar kadriļu.

Bet ne jau nu konstrukcija, figūras un soļi vien raksturo deju — ļoti redzama loma piekrīt vēl daudziem citiem dejas sastāvelementiem: roku, kāju, ceļgalu, vidukļa un galvas kustībām; tāpat izsaucieniem, ko dejotāji izteiksmības nolūkos dažbrīd pievieno kustībām.

Kustību un žestikulācijas ziņā mūsu tautas dejas (un ziemeļnieku dejas vispār) krasi atšķiras no dienvidnieku, austrumnieku un kalniešu dejām. Mūsu dejās ļoti maz žestikulācijas; vēl mazāk akrobātiskas. Roku un kāju kustības dabiskas, nemākslotas, mērenas. Temperamentīgie izsaucieni, ko itāļi, kataloņi, rumāņi, ukraiņi un citi dienvidnieki pievieno savu deju kustībām, mums, ziemeļniekiem, šķiet pārāk bravūri, nevajadzīgi, pat piedauzīgi. Ziemeļnieku dejās pārsvarā mierīgas kustības, nosvērtība, noteiktība un precizitāte. Dienvidnieku dejās, turpretī, pārsvarā temperamentīgais, brāzmainais. Viņu deju kustības neapvaldītas, grūti iekļaujamas noteiktu figūru rāmjos; pašas dejas ļoti skaļas, pārpilnas akrobātiskiem lēcieniem un kūleņiem (piemēram, ukraiņu dejas).

Daudz skaļuma un rīboņas arī kalniešu dejās, kurās dun zeme no kāju piespērieniem un atskan saucieni — kā jau kalnos, kur katrs skaļāks vārds, katrs troksnis var radīt daudzkārtīgu atbalsi.

Citādu ainu rāda austrumnieku dejas, kurās pārsvarā viļņveidīgās roku kustības un mūsu, ziemeļnieku, izpratnē neestētiskās vidukļa kustības. Daudzos gadījumos šo deju izpildītāji, pretēji mūsu deju pamatnoteikumiem, stāv uz vietas, pat sēd, kustas tikai rokas un viduklis.

Vēl jāpasvītro kāda visai raksturīga mūsu tautas deju īpatnība: tautiešu un tautu meitu vienlīdzība, līdzvērtība. Mūsu dejās vīrieša loma gandrīz ne ar ko neatšķiras no sievietes lomas. Vienīgi tautu dēla soļi, piespērieni un plaukšķināšana ir nedaudz spēcīgāki. Tam, šķiet, savs dibināts pamatojums, jo mūsu senči sievietes darbu, godu un tiesības arvien ir augstu vērtējuši. Varbūt tieši tāpēc arī mūsu dejās vīrieša darbībā un kustībās neizpaužas nekas tāds, kas varētu sievieti pazemot, likt viņai manīt, ka viņa ir vājāka, mazvērtīgāka, ko nevar teikt par dažām mūsu kaimiņtautu dejām. Piemēram, zviedru un norveģu dejās ir kustības, kas nostāda sievieti it kā apakšnieces lomā: dejotāja pieliecas vai pietupstas, un pārinieks lec viņai pāri. Latvietē šādu dejas kustību uzskatītu par pazemojošu, par apvainojošu. Mūsu dejās nav arī skandinavu un kalniešu dejām tik raksturīgā meitu cilāšanas paņēmiena. Šis parādības izskaidrojumam, šķiet, ģeogrāfisks raksturs. Mūsu dzimtenē nav ne klinšu, ne aizu, ne trakojošu strautu. Un tos kavēklus, kas var gadīties latvietes ceļā, viņa gluži labi var veikt pati saviem spēkiem.

Krietna tautu dēla izturēšanās pret savām partnerēm, sevišķi pret sievietēm, deļā ir pieklājīga un godbijīga, kas izskan sekojošā tautas dziesmā:

Ar sievietēm dancot gāju,
Cepur' jēmu padusē.
Saka sievietes dancodamas:
Tis godīgs tēva dēls.

Tautas dejas jādejo tādas, kādas tās ir.

Pēdējā laikā vairākkārt cilāts jautājums par jaunu latvisku deju radīšanu. Un ir bijuši arī mēģinājumi tādas radīt. Visumā pret šādu domu nav ko iebilst. Kāpēc nē, ja ir laba griba un prasme? Tomēr šē ir viens «bet», uz kuŗu jāaizrāda. Lai kaut ko latvisku radītu, tad vajaga latvisko pazīt, vajaga būt latvietim ne tikai vārda pēc, bet ar visu sirdi, domām, jūtām, zināšanām. Vajaga pazīt latvju garu, ieklausīties tautas elpas vilcienos, pazīt tautas sirds pukstus, tradīcijas, tikumus. Tikai tad var ķerties pie latviskā radīšanas. Bet ja šīs prasības nebūs ievērotas, tad jaunradītais darbs nebūs latvisks; labākā gadījumā tas būs latvisks tikai pa pusei. Un tā tas ir arī ar latvju deju radīšanu. Nepietiek ar uzrakstu vien, ka tāds un tāds — Kociņš vai Ābeltiņš — uzrakstījis latvisku deju. Latviskais uzvārds vien dejā nevar ieliet latvisku saturu. Var gadīties, ka latvietis uzraksta tipisku «šīberi». Deja jāvērtē pēc tās satura, pēc tās vērtības, bet ne pēc autora uzvārda.

Pēdējos gados ir bijuši vairāki gadījumi, kad latvju tautas dejas ir gājušas tautās, radījusies starptautiskās sanāksmēs. Katrs gadījums, kad mūsu tautieši uzstājas ārzemēs, reprezentējami latvju tautu un Latviju, modina vispārēju interesi. Un mēs izjūtam gandarijumu, ja reprezentēšanās norit gludi, dara godu mūsu tautai un valstij. Šajā sakarībā jāsaaka dažī vārdī par latvju tautas deju deļotāju uzstāšanos Londonā, starptautiskajā tautas deļu festivalā 1935. g. jūlijā. Mūsu deļas šajā sanāksmē izpelņījušās vispārēju atzinību. To aplīecīnāja skatītāju skalje aplausi un folklorīstu labvēlīgās atsauksmes. Un vēl nepārprotamāk to aplīecīna tas fakts, ka angļiem tik ļoti īepatīkušās mūsu sudmalīņas, gatves deļas un lītenīetis, ka viņu tautas deļu sekmētāju bīedrība un atsevēšķī tautas deļu entūzīastī ir lūgušī latvju deļotājus nosūtīt viņiem šo deļu mūzīku un aprakstu tulkojumus. Vēl vairāk, tautas deļu draugī Londonā kādā lielākā sarīkojumā, kur demonstrētas tautas deļas, starp citu, uzvedušī arī 3 latvju deļas. Tāpat par mūsu tautas deļām īntere-seļjušies īevērojami Šveīces un Austrijas folklorīstī, kas secināms no saņemtām korrespondencēm, kuŗās latvju tautas deļu

draugī uzaīcīnāti rakstīt attīecīgos Šveīces un Vīnes žurnālos par mūsu tautas deļām.

Un ja tā, tad ar prieku varam konstatēt, ka mēs ar savām tautas deļām varam drošī radīties Eīropas tautu saīmē. Jo patīesi, mūsu tautas deļas, šī pelņrušķītes lomā turētā dainu un tautmelodīju trešā māsa, īr īevērības un savu māsu īcīnīga.

Šā īsā apskata noslēgumā lai atļauts īzteikt dažus atzinumus jautājumā par tautas deļu īzpīldīšanu — vīenalga, vai tas notīek uzvedumā, vai vīenkāršī sarīkojuma savīesīgajā daļā. Prasības īr šādas:

1) Deļas jādeļo tādas, kādas tās īr! Īepīt tautiskā deļā fokstrota, steļa vai čarlstona paņēmīenus nozīmē īzradīt neīcīnību mūsu senču mantojumam, kas īr nesalīdzīnāmi vērtīgāks nekā amerīkani-zētie nēģeru trikī. Bez tam, tas nozīmētu arī labas gaumes trūkumu.

2) Jādeļo glīti — bez nepīederīgām kustībām. Šo prasību nav grūti īzpīldīt. Jo vairāk tāpēc, ka mūsu tautas deļu kustības īr vīenkāršas un to konstrūcija ļoti noteīkta.

3) Jāvairās no mākslotības! Dīemžēl, pēdējo prasību šad tad īgnore. Vīenā otrā gadījumā novērota parādība, ka tautu meītu apģērbos tērptās deļotājas cenšas īepīt īzpīldījumā tā saukto «plastīku», kas tautas deļas īzkēmo. Tas īr tas pats, kas tautīsko villainī apkarīnāt rozā papīra strēmēlēm, vai tautu meītas vāīņadzīņam pīespraust raību papagailā spalvu. Šī plastīzēšana! Negribu teikt nevīena ļauna vārda par plastīku kā mākslu. Tai īr sava nozīme un sava vīeta. Bet ja sāk plastīzēt nevīetā un vēl nemākulīgi, tad... jā, tad šī plastīzēšana klīst par ākstīšanos. Un kāda gan vajadzība nostādīt sevē pajaco lomā?

Mēs nedrīkstam pīemīrst, ka tautas deļu kustībām jābūt dabīskām, bez mākslotības, īstām. Bet ar to nav teīkts, ka tām nav jābūt spīrgtām un vīngrām.

Palīksīm dzīmtās zemes un savu senču bērni. Palīksīm pīe tā, ar ko esam apvēltīti. Vāīrīsimīes no mūsu raksturam svešīem, nepīemērotīem elementīem, kas mūsu īpatnībām, mūsu vīenkāršajām, nemākslotajām un tomēr ļoti daīļajām deļām var tīkai kaitēt.

Jūrmalnieks.

I.

1. 2. 3. 4.

First system of musical notation for measures 1-4. The treble clef staff has a 2/4 time signature and a key signature of one sharp (F#). The bass clef staff has a 2/4 time signature and a key signature of one sharp (F#). Measures 1-4 are numbered 1, 2, 3, and 4 respectively. The music consists of a simple melody in the treble and a bass accompaniment in the bass.

5. 6. 7. 8.

Second system of musical notation for measures 5-8. Measures 5-8 are numbered 5, 6, 7, and 8 respectively. The melody continues in the treble and the bass accompaniment continues in the bass.

9. 10. 11. 12.

Third system of musical notation for measures 9-12. Measures 9-12 are numbered 9, 10, 11, and 12 respectively. The melody continues in the treble and the bass accompaniment continues in the bass.

II.

13. 14. 15. 16.

Fourth system of musical notation for measures 13-16. Measures 13-16 are numbered 13, 14, 15, and 16 respectively. The melody continues in the treble and the bass accompaniment continues in the bass.

17. 18. 19. 20.

Fifth system of musical notation for measures 17-20. Measures 17-20 are numbered 17, 18, 19, and 20 respectively. The melody continues in the treble and the bass accompaniment continues in the bass.

21. 22. 23. 24.

Sixth system of musical notation for measures 21-24. Measures 21-24 are numbered 21, 22, 23, and 24 respectively. The melody continues in the treble and the bass accompaniment continues in the bass.

Jūrmalnieks.

Novietojums. Dejotāju grupā 4 dalībnieki — vīrieši, jo dejas kustības sievietēm nav piemērotas. Deju uzsākot dejotāji novietojas, kā parādīts zīmējumā Nr. 1-a.

Izpildījums.

Deju ievada abi vidējie dejotāji, t. i. 2. un 3.

1. 1. t. — Uz «viens» abi vidējie ar smagu palēcienu izsper l. k. uz priekšu un reizē ar to piesit labo plaukstu pret labo gurnu.

2. t. — Uz «viens» sasit labās plaukostas, paceļot tās plecu augstumā.

3. t. — Uz «viens» smags palēciens, izsperot kr. k. uz priekšu un reizē ar to piesitiens ar kr. plaukstu pret kreiso gurnu.

4. t. — Uz «viens» sasit kreisās plaukostas.

5.—12. t. — Seko ātri un viegli palēcieni mūzikas ritmā, izsperot pārmaiņus labo un kreiso kāju un reizē ar to sasitot gan labās, gan kreisās plaukostas.

Mūzikas pirmo daļu (1.—12. t.) atkārt-

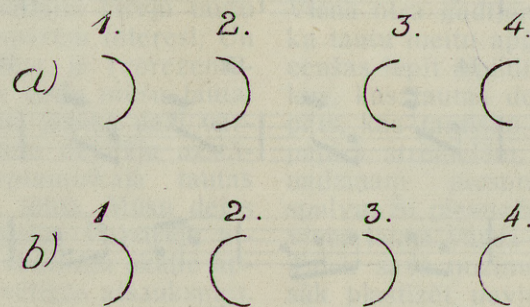
jot, vidējie dejotāji apgriežas apkārt (2. pret 1. un 3. pret 4. — kā tas parādīts zīmējumā Nr. 1-b) un iepriekš aprakstīts dejas figūru sadejo ar ārējiem (2. ar 1. un 3. ar 4.).

II. 13.—24. t. — Visi četri dejotāji, sakrustojūši rokas uz krūtīm, tecinūs soli izpilda viju un, nonākuši savās vietās, nostājas izejas stāvoklī, t. i. kā parādīts zīmējumā Nr. 1-a.

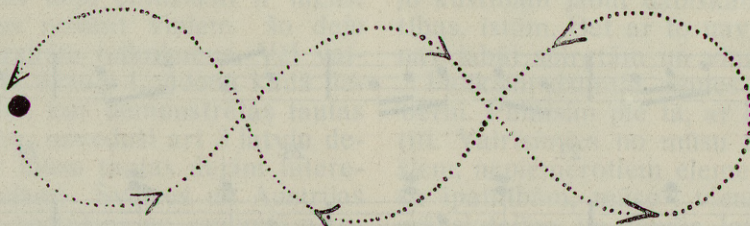
Pirmā dejotāja ceļš vijas figūrā parādīts zīmējumā Nr. 2. Pārējo dejotāju ceļš ne ar ko neatšķiras no pirmā dejotāja ceļa, jo vijas pamatnoteikums ir tas, ka dejotājs pretī nācējiem griež ceļu vienam pa labi, otram pa kreisi u. t. t.

Rakstura ziņā jūrmalnieks krasi atšķiras no mūsu pārējām tautas dejām. Dejas kustības stipri atgādina zvejnieku lēkāšanu un roku dauzīšanu, kad drēgnumā un salā sāk stingt visi locekļi un gribas tos padarīt lunkanākus.

Jūrmalnieks uzrakstīts pēc Mārtinsonu Edvarta (Sējā) piezīmēm.

Zīmēj. Nr. 1.

Zīmēj. Nr. 2.

Skalu deja.

Skalu deja. *)

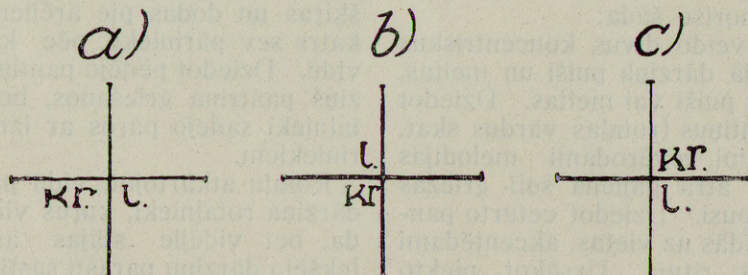
Novietojums. Skalu deju deju viens pats dejojotājs, parasti vīrietis. Nolicis sev priekšā krustiski divus skalus (nūjiņas), dejojotājs sakrusto rokas uz krūtīm un nostājas, kā parādīts zīmējumā Nr. 3-a.

Izpildījums.

1. t. — Smags palēcieni, izsperot labo kāju, kā parādīts zīmējumā Nr. 3-b.
2. t. — Smags palēcieni, izsperot kreiso kāju, kā parādīts zīmējumā Nr. 3-c.
3. t. — Tas pats, kas 1. taktī.
4. t. — Tas pats, kas 2. taktī.
- 5.—12. t. — Viegli un ātri palēcieni (uz

katru t. 2) mūzikas ritmā, ievērojot kāju izsperšanā iepriekšējo kārtību.

*) Skalu deja uzrakstīta tā, kā to deju Pēteris Korāts (Aizputē). Uzvedumiem vai sarīkojumiem viesīgajai daļai šī deja neder, jo šādiem nolūkiem nav piemērota, tomēr tai ļoti liela etnografiska vērtība. Spriežot pēc analogijas ar skotu šķēpu deju, skalu deja, neapšaubāmi, ir fragments no kādas senlatviešu kara dejas. Dejas nosaukumam var būt šāds izskaidrojums. — Livonijas likteņu lēmēji (ordenis, bīskapi) jau 15. gadu simtenī noliedza latviem un igauņiem nēsāt un glabāt kara ieročus. Tāpēc ļoti iespējams, ka mūsu senči, pēc vecām tradīcijām dejojami kara dejas, zobenus un šķēpus būs atvietojusi ar krustiski saliktiem skalēm vai nūjiņām.

Zīmēj. Nr. 3.

Vākēšanas rotaļa.

1., 2. un 3. pant.

4., 5. un 6. pant.

Vākēšanas rotaļa.

Pēc Elzas Silt (Nīcā) apraksta, vākēšanas rotaļas norise šāda:

Rotaļnieki izveido divus koncentriskus dārziņus. Ārējā dārziņā puīši un meitas, iekšējā — tikai puīši vai meitas. Dziedot pirmos trīs pantiņus (rotaļas vārdus skat. 10. l. p.), dārziņi, ievērodami melodijas ritmu, diezgan ātrā gājiena solī griežas katrs uz savu pusi. Dziedot ceturto pantiņu, dārziņi mīdās uz vietas, akcentējami soļus mūzikas ritmā. Uzsākot piekto pantiņu («Meitiņ miļā, tu būsi mana»),

iekšējā dārziņa dalībnieki palaiž rokas, šķiras un dodas pie ārējiem, uzlūgdami katrs sev pārinieku, pēc kam atgriežas vidū. Dziedot pēdējo pantiņu, ārējais dārziņš paātrina griešanos, bet vidējie rotaļnieki sadejo pāros ar izraudzītiem pāriniekiem.

Rotaļu atkārtotot, vidū paliek tie ārējā dārziņa rotaļnieki, kurus vidējie tur ieveda, bet vidējie stājas ārējā dārziņā. Iekšējo dārziņu parasti sastāda 4—5 rotaļnieki(-ces).

Iepriekšējo burtnīcu saturs.

1. **burtnīca:** 1) Trīspāru deja; 2) Zvejnieciņš; 3) Gailītis; 4) Jandāls; 5) Jandāliņš; 6) Krustdeja; 7) Ačkups; 8) Sudmaliņas; 9) Tautas kadriļa; 10) Ekusēze.

2. **burtnīca:** 11) Deviņdancis; 12) Zagļu deja; 13) Žīga; 14) Litenietis; 15) Eņģelītis; 16) Mugurdancis; 17) Brālītis un māsiņa; 18) Gatves deja; 19) Kamoliņdeja; 20) Garais dancis.

3. **burtnīca:** 21) Rucavietis; 22) Krusta kazāks; 23) Jautrais stūris; 24) Ritēnītis; 25) Sešdancis; 26) Ķekatnieku deja; 27) Tautas polka; 28) Jautrā vija; 29) Apaļais mēness; 30) Polka.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0310024895

[0 10]